



Het overschot op de lopende rekening

DRS. J. N. A. SPECKER*

Inleiding

Na een tekort van f. 4,5 mrd. in 1980 ontstond in het afgelopen jaar een surplus op de lopende rekening van de betalingsbalans van f. 8,6 mrd. op transactiebasis. Een overschot derhalve van 2,8% van het nationaal inkomen, dat als zodanig voor Nederland niet bijzonder is. Positieve saldi in deze orde van grootte en nog grotere werden al eerder, in de periode 1972-1976, geregistreerd. De te weggebrachte omslag van f. 13,1 mrd. of wel ruim 4% van het nationaal inkomen is evenwel opmerkelijk en heeft zich de afgelopen decennia niet eerder voor-

gedaan. Zoals uit tabel 1 blijkt, heeft de gememoreerde omslag bijna geheel betrekking op de handelsbalans.

Binnen het z.g. „onzichtbare verkeer” werd de verbetering van de dienstbalans bijna geheel teniet gedaan door de voortgaande verslechtering bij de saldi primaire inkomens en inkomensoverdrachten.

De handelsbalans

Een analyse van de ontwikkeling in het goederenverkeer is mogelijk door gebruik te maken van de cijfers van het

CBS m.b.t. de buitenlandse handel (zie tabel 2). Wat opvalt is de scherpe daling van het invoervolume. Bij deze ontwikkeling hebben het lage niveau van economische bedrijvigheid en intering op voorraden een belangrijke rol gespeeld. Het verloop van de te onderscheiden invoercomponenten weerspiegelt daarbij het feit dat juist de bestedingscategorieën met hoge marginale invoerquoten in 1981 sterk onder druk stonden. Zo liep het verbruik van duurzame consumptiegoederen met 7% terug, terwijl de bedrijfsinvesteringen in vaste activa zelfs met 14% in volume zijn gedaald. De scherpste van de daling van het invoervolume is daarnaast vooral veroorzaakt door een forse intering op voorraden. Een intering die vermoedelijk veel groter is geweest dan hetgeen gewoonlijk overeenkomt met de mutatie in het afzetvolume van de bedrijven. Verkleining van de in 1980 hoog opgelopen olievoorraden en de, gelet op de heersende rentestanden, hoge financieringskosten van het aanhouden van voorraden zullen daar het nodige toe hebben bijgedragen. Een en ander wordt bevestigd door het verloop van de relevante invoercomponenten, alsmede door de in het afgelopen jaar bij voortdurende negatieve beoordeling van de omvang aan voorraden door de industrie.

Het effect van de voorraadintering op de verbetering van de handelsbalans is dan ook aanzienlijk geweest en bedroeg volgens het jaarverslag van De Nederlandsche Bank maar liefst f. 5 mrd.

Het uitvoervolume vertoonde een kleine toename, hetgeen meevalt in het licht van de heersende recessieve tendenties bij onze belangrijkste handelspartners. Als opvallende ontwikkelingen gelden hier de sterk toegenomen agrarische export en de terugval van de export van aardgas en aardolieproducten.

De landbouw en de voedings- en genotmiddelenindustrie leveren sinds jaar en dag een forse positieve bijdrage aan de handelsbalans. De bijdrage is bovendien vrij stabiel, omdat het niveau van voedselgebruik weinig conjunctuurgevoelig is. Verrassend is dan ook de sterk vergrote bijdrage ad f. 4,4 mrd. tot f. 13,6 mrd. in 1981 (zie tabel 3).

De belangrijkste verklaring hiervoor is de appreciatie van de dollar, waardoor met name de afzet naar landen buiten de EG sterk kon worden vergroot 1). Daarnaast oefende de algehele voedselsituatie een gunstige invloed op de wereldmarktprijzen uit. Voedselschaarste en koopkrachttoename zorgden

Tabel 1. Lopende rekening van de betalingsbalans op transactiebasis (in mrd. gld.)

	1980	1981	Mutatie	Idem (in procenten van het nationaal inkomen)
Goederensaldo (cif/fob)	-2,3	10,4	12,7	4,1
Dienstensaldo	0,5	2,7	2,2	0,7
Saldo primaire inkomens	-0,9	-1,3	-0,4	-0,1
Saldo inkomensoverdrachten	-1,8	-3,2	-1,4	-0,5
Saldo lopende rekening	-4,5	8,6	13,1	4,2

Bron: De Nederlandsche Bank.

Tabel 2. Volume- en prijsontwikkeling van de in- en uitvoer in 1981 (procentuele mutaties ten opzichte van 1980)

	Volume	Prijs		Volume	Prijs
Invoer	- 7	16	Uitvoer	1	16
— grondstoffen en halffabrikaten	- 9	17	— onbewerkte agrarische produkten ..	8	8
— consumptiegoederen	- 5	8	— delfstoffen	-10	49
— investeringsgoederen a)	- 8	13	— fabrikaten	1	14
— algemene goederen b)	1	22	w.v.: voedings- en genotmiddelen	9	13
			aardolieproducten	- 9	33
			chemische produkten	4	10
			metaalprodukten	3	8

a) Inclusief personenauto's.

b) Deze post bevat o.a. de vaste en vloeibare brandstoffen. Ruwe aardolie valt onder de post grondstoffen en halffabrikaten.

Bron: CBS.

Tabel 3. De ontwikkeling van de agrarische export (in mrd. gld.)

	1977	1978	1979	1980	1981
Totale export	107,2	108,2	127,6	146,8	170,8
w.v.: agrarische export	25,6	25,5	29,0	31,8	38,8
Saldo handelsbalans (fob)	- 4,7	- 6,2	- 7,2	- 6,0	6,3
w.v.: agrarische sector	7,7	8,3	8,5	9,2	13,6

Bron: Ministerie van Landbouw en Visserij.

*De auteur is medewerker van het Economisch Bureau van de AMRO-bank. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven.

1) De waardestijging van de agrarische export naar landen buiten de EG bedroeg 35,6% tegenover 17,6% naar de EG-landen.

daarbij voor een sterk vergrote vraag naar landbouwproducten uit de USSR, Iran, Irak, Saoedi-Arabië en de z.g. „newly industrialized countries”. Ten slotte heeft ook het aanzienlijk hogere prijspeil van de voor Nederland zo belangrijke zuivelexport een rol gespeeld. De terugkeer naar meer „normale” prijsverhoudingen in deze bedrijfstak is vooral te danken aan de EG-commissie, die in de afgelopen jaren de overtollige interventievoorraden aan zuivelproducten grotendeels wist weg te werken.

De energiesituatie in West-Europa werd in 1981 gekenmerkt door een sterke daling van de olie-invoer. De door de appreciatie van de dollar doorstijgende olieprijs en de economische recessie vormen de belangrijkste oorzaken van deze terugval. Voorraadintering en energiebesparing speelden daarbij tevens een rol. Voor Nederland, dat op het gebied van aardolie en olieproducten in West-Europa een z.g. „balancing” functie vervult, vertaalde dit zich min of meer simultaan in een verlaging van de betreffende import- en exportvolumes. Aangezien de prijsbeweging van ruwe olie in gulden direct doorwerkt in de uitvoerprijzen van aardolieproducten, bleef daarmee, mede onder invloed van een verminderd binnenlands verbruik, het negatieve effect op de energiebalans beperkt tot f. 1,3 mrd. (zie tabel 4).

De in samenhang met de valutarische prijsbeweging van ruwe olie sterk gestegen stookolieprijs werkte evenwel niet direct door in de uitvoerprijzen van ons aardgas. In de huidige exportcontracten is immers sprake van een naijlingsperiode van ca. 5 maanden. De depreciatie van de dollar na augustus 1981 heeft daarvoor geen invloed meer uitgeoefend op

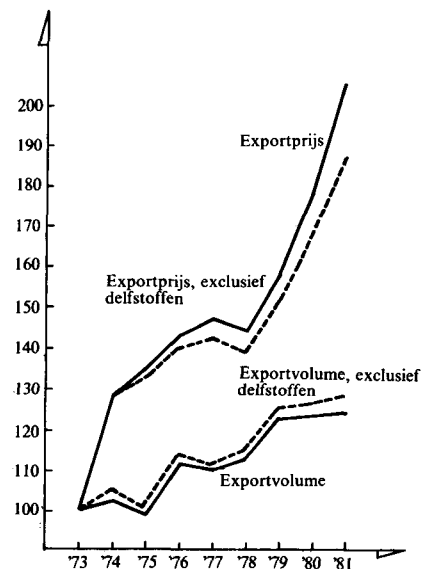
die exportprijs. De explosieve prijsstijging bij de export van aardgas is mede te danken aan de sterk gestegen stookolieprijs in 1980, en aan de door Spierenburg bereikte gunstige herziening van de prijsclausules in de exportcontracten. De waarde van onze aardgasexport nam daardoor in 1981 met ruim f. 4 mrd. toe, ondanks een afzetvermindering aan het buitenland met 10%. Het totale saldo op de energiebalans kon daarmee in 1981 met ruim f. 1 mrd. verbeteren, hetgeen geleid op de prijsbewegingen van energie en de consequenties daarvan op de betalingsbalansen van andere landen eens te meer het grote belang van de aardgasrijksdom onderstreept.

Exportgroei, relatieve prijzen en rendementsposities

De uitvoergroei die een land in vergelijking met andere landen realiseert, staat in direct verband met z'n concurrentiepositie. Daarbij spelen tal van factoren zoals geografische spreiding en samenstelling van de uitvoer, het relatieve prijsniveau en elementen als kwaliteit, levertijd en service een rol. In Nederland heeft de overheid de concurrentiepositie vooral trachten te verbeteren door middel van een beleid gericht op loonmatiging. Een manier om te bezien of deze inspanning van de laatste jaren resultaat heeft afgeworpen, is het meten van de mate waarin de uitvoer de concurrerende uitvoer overtreft. Om uitsluitend van dit element een zuiver beeld te verkrijgen, is de concurrerende uitvoer van de OESO-landen herwogen naar de voor Nederland relevante pakketsamenstelling en geografische spreiding.

Uit tabel 5 blijkt dat door het beleid gericht op loonmatiging het gerealiseerde loonkostenvoordeel per eenheid product over de periode 1979/1981 zeer aanzienlijk is geweest. De effectieve depreciatie van de gulden over deze periode heeft aan deze ontwikkeling, in tegenstelling tot eerdere perioden, tevens een bijdrage geleverd. Onder invloed van deze factoren heeft ook de prijsontwikkeling van de Nederlandse export zich de laatste jaren relatief gunstig ontwikkeld (zie tabel 5). Wat opvalt is dat de daarbij gerealiseerde relatieve uitvoergroei, de mate waarin de export de concurrerende uitvoer overtreft, tegenvalt. De cijfers in de tabel lijken aan te geven dat om terreinwinst op de internationale markt te boeken, veel grotere prijsverschillen nodig zijn dan in het verleden. Een mogelijke verklaring hiervoor is, naast het optreden van „time lags”, het enige jaren geleden nog zeer hoge Nederlandse kostenpeil, waardoor in een situatie van een geringere wereldhandelsgroei onder druk van de verhevigde concurrentie veel grotere prijsconcessies moeten worden gedaan.

Figuur. Volume- en prijsontwikkeling van de export (1973=100)



Tabel 6. Effect van de export van delfstoffen op de exportprijs en het exportvolume

	1974/75	1976/78	1979/81
Effect a) op exportprijs	0,7	0,8	2
Effect a) op exportvolume	-0,9	-0,4	-0,2
Procentueel aandeel in de exportwaarde ..	4,7	6,3	8,0

a) In gemiddelde procentpunten.
Bron: CBS-indexcijfers buitenlandse handel.

Tabel 4. Energiebalans (in mrd. gld.)

	Invoer (cif-basis)		Uitvoer (fob-basis)		Saldo	
	1980	1981	1980	1981	1980	1981
Kolen	1,2	1,8	0,3	0,4	-0,9	-1,4
Aardolie	23,7	26,4	—	—	-23,7	-26,4
Olieproducten	10,1	13,0	21,2	25,5	11,1	12,5
Gas	1,2	2,4	10,9	15,1	9,7	12,7
Saldo	36,2	43,6	32,4	41,0	-3,8	-2,6

Bron: CBS.

Tabel 5. Relatieve loonkosten, exportprijzen en uitvoergroei (cumulatieve percentages)

	1973/1975	1976/1978	1979/1981	(1981)
Relatieve loonkosten per eenheid product a)	8	0	-19,5	(-11,5)
Effectieve koers van de gulden b)	14	13	-2	(-5,5)
Relatief exportprijspeil c)	-3,5	3,5	-10,5	(-3,5)
Relatieve exportgroei c)	5	-7,5	3	(2)

a) Verwerkende industrie Nederland minus die in concurrerende landen (in gulden).
b) Ten opzichte van de concurrenten op buitenlandse markten.
c) Prijs- resp. volumeverloop Nederlandse uitvoer minus die van de OESO-landen, herwogen naar de voor Nederland relevante pakketsamenstelling en geografische spreiding.
Bron: CPB/CBS.

In hoeverre de gunstige relatieve loonkostenontwikkeling van de laatste jaren tevens heeft geleid tot een vergroting van de winstmarges bij de ondernomen ex-

portactiviteiten, valt met behulp van de tabel niet aan te geven. Gelet op het verschil in ontwikkeling tussen relatieve loonkosten en exportprijzen zou althans in 1981 van een verbetering sprake kunnen zijn geweest. Loonkostenbeheersing op zich is daarvoor evenwel een onvoldoende garantie aangezien de produktiviteitsruimte uit hoofde van andere produktiekosten, zoals rente-, milieu- en energielasten, kan zijn verkleind.

De invloed van de overheid op de concurrentiepositie beperkt zich overigens niet alleen tot het beleid gericht op loonmatiging. Zo is door de explosieve stijging van de aardgasexportprijs in de afgelopen jaren de totale exportprijs sterk omhoog gedrukt (zie de figuur). Dit effect blijkt over de periode 1979/1981 gemiddeld ca. 2% per jaar te hebben bedragen, waar een verwaarloosbaar klein negatief effect op het exportvolume tegenover stond (zie tabel 6). Per saldo werd daarmee de produktiviteitsruimte van de totale exportsector vergroot. Die vergroting van de produktiviteitsruimte, aardgasbaten, kwam evenwel voor het leeuwedeel ten goede aan de overheid, waarbij slechts zeer ten dele van een terugsluizing naar de bedrijven sprake was. Zowel exporterende als op de binnenlandse markt opererende bedrijven werden dan ook, onder invloed van het internationaal afwijkende inzetpatroon van brandstoffen, geconfronteerd met de lasten van relatief hoge binnenlandse energieprijzen, terwijl de lusten van onze energierijkdom goeddeels aan hen voorbij gingen. Daarnaast hebben, gelet op de heersende vermogensstructuren, de mede als gevolg van de oplpende overheidstekorten steeds hogere reële rentekosten in toenemende mate een discrepantie teweeggebracht tussen bruto en netto bedrijfsresultaten. Aldus kan een situatie ontstaan waarin, ondanks de loonkostenbeheersing, onder invloed van dergelijke factoren het herstel van de rendementsposities wordt verhinderd. Feit is dat de arbeidsinkomensquote in de industrie, exclusief de aardolie-industrie en de daaronder begrepen aardgasopbrengsten, van 91% in 1980 is opgelopen naar maar liefst 94% in 1981. Die zeer slechte rendementspositie in de industrie is een regelrechte bedreiging van onze concurrentiepositie op zowel de binnenlandse als de buitenlandse markt, aangezien zij een ernstige belemmering vormt voor het tot stand komen van de omvangrijke investeringen die zo noodzakelijk zijn voor de vernieuwing en de versterking van ons industrieel goederenpakket.

Geografische spreiding en samenstelling van het exportpakket

Naast de ontwikkeling van het markt-aandeel op de traditionele afzetmarkten, is tevens van belang of de samenstelling en de geografische spreiding van het ex-

portpakket voldoende aansluit bij de wereldhandelsvraag. Beide elementen, spreiding en samenstelling, worden naast factoren als geografische ligging, bodemschatten en gecreëerde vrijhandelszones in belangrijke mate bepaald door de omvang van de binnenlandse markt. Kleine landen zoals België en Nederland compenseren deze voor hun welvaarts-groei nadelige factor vooral door export naar omringende landen. Daarbij zal men zich tevens zoveel mogelijk richten op de importpreferenties van deze landen. Aldus ontstaat in de loop van de tijd een geografisch exportpatroon, alsmede een bepaalde exportsamenstelling die duidelijk afwijken van die van de grote landen zoals Frankrijk en West-Duitsland (zie tabel 7). Feit is dat de geografische oriëntatie van onze export onvoldoende is afgestemd op snel groeiende afzetgebieden, terwijl de specifieke samenstelling van ons exportpakket minder goed aansluit bij de huidige importpreferenties van onze traditionele handelspartners.

Uit de geografische samenstelling van onze uitvoer op dit moment mag evenwel niet worden afgeleid dat de export zich bij voortdurend in onvoldoende mate op de groeimarkten buiten de

OESO zou richten. De ontwikkeling van het aandeel van de uitvoer naar dergelijke gebieden in het totaal heeft zich sinds 1973 gunstig ontwikkeld, met name het OPEC-aandeel. Ook van een daarbij uit de pas lopen met andere EG-landen is over het algemeen geen sprake. In feite wordt het beeld, zoals weergegeven in tabel 7, zelfs ernstig ten nadele van Nederland vertekend door de sterk gegroeide exportwaarde van aardgas en aardolieproducten. De export daarvan is immers bijna geheel op de EG gericht, waardoor de uitvoeraandelen naar andere gebieden ongunstig worden beïnvloed. Deze vertekening krijgt reliëf indien we de ontwikkeling in de samenstelling van het uitvoerpakket erbij betrekken. Sinds 1973 is het aandeel van de minerale brandstoffen bijna vertweevoudigd tot ca. 25% van de totale uitvoerwaarde. Logischerwijze betekent dit dat de uitvoeraandelen van de overige goederencategorieën erdoor worden gedrukt. Uit het feit dat het aandeel van de investeringsgoederen (SITC-groep 7) daalt van 19% in 1973 tot 16% in 1981 mag dan ook op voorhand geen enkele negatieve conclusie m.b.t. de exportprestatie van de metaalindustrie op dit gebied worden getrokken. Duidelijk

Tabel 7. Ontwikkeling geografisch patroon en pakketsamenstelling van de uitvoer in een aantal EG-landen, 1973 versus 1981

A) Geografisch patroon (procentuele aandelen)

Naar	1973					1981				
	EG	BRD	Fr	Bel	Ned	EG	BRD	Fr	Bel	Ned
OESO	(80,0)	(79,4)	(76,2)	(89,0)	(88,4)	(73,9)	(74,3)	(67,4)	(84,7)	(85,0)
- VS	7,5	8,5	4,7	5,6	3,6	6,3	6,6	5,5	4,3	3,3
- Japan	1,4	1,6	1,2	0,9	0,6	1,0	1,2	1,0	0,6	0,5
- EG	52,9	47,2	55,7	73,3	73,3	51,4	47,1	48,2	70,7	72,9
Niet-OESO	(20,0)	(20,6)	(23,8)	(11,0)	(11,6)	(26,1)	(25,7)	(32,6)	(15,3)	(15,0)
- Opec	3,8	3,3	4,8	2,1	2,3	9,5	8,8	10,8	5,3	5,5
- NIC's a)	2,2	2,8	1,7	1,4	1,4	2,3	2,7	2,1	1,5	1,2
Totaal	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)	(100,0)

B) Pakketsamenstelling (procentuele aandelen)

SITC-groepen b)	1973					1981				
	EG	BRD	Fr	Bel	Ned	EG	BRD	Fr	Bel	Ned
0 + 1	11,2	4,0	18,4	9,3	22,8	11,0	5,4	16,4	10,2	19,8
2 + 4	4,1	2,8	5,7	4,1	7,2	3,2	2,5	3,8	3,2	5,6
3	3,9	2,5	2,1	2,9	12,6	9,6	4,0	4,8	9,0	24,1
5 + 6 + 8	46,1	43,9	44,6	62,5	38,4	43,2	43,2	42,3	55,8	34,4
7	34,7	46,8	29,2	23,2	19,0	33,0	44,9	32,7	21,8	16,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

C) Verloop exportwaarde machines en transportmiddelen (in dollars, procentuele mutaties per jaar)

Naar	1973/1978				1978/1980			
	EG	Overige OESO	Rest wereld	Totaal	EG	Overige OESO	Rest wereld	Totaal
Nederland	15,5	11	24,5	16	14,5	19	16,5	16
West-Duitsland	15	11,5	23,5	16	18	14	6,5	13,5
Overige OESO	18	14,5	24,5	19	19	13	16,5	16

a) Mexico, Brazilië, Singapore, Hong Kong, Zuid-Korea en Taiwan.

b) 0 + 1: Landbouwproducten, voedings- en genotmiddelen; 2 + 4: Grondstoffen; 3: Minerale brandstoffen; 5 + 6 + 8: Chemische producten en „overige” fabriekaten (incl. restgroep 9); 7: Machines en transportmiddelen.

Bron: OECD, *Statistics of foreign trade* (A en B) en CPB (C).

wordt dit geïllustreerd aan de hand van de vergelijking tussen Nederland, West-Duitsland en de overige OESO-landen m.b.t. het verloop van de exportwaarde van investeringsgoederen. Uit de tabel blijkt dat Nederland in vergelijking met West-Duitsland over de periode 1978/1980 beter presteert, met name naar de landen buiten de EG. Bovendien loopt Nederland over deze periode, in tegenstelling tot 1973/1978, in de pas met de overige OESO-landen.

De dienstenbalans

De sinds 1975 aanhoudende verslechtering van het positieve saldo in het dienstenverkeer werd in 1981 doorbroken. De verbetering bedroeg f. 2,2 mrd. waarmee het saldo opliep tot f. 2,7 mrd. De zwakke internationale conjunctuur is uiteraard niet bevorderlijk geweest voor een gunstige ontwikkeling bij het voor de dienstenbalans zo belangrijke internationale goederenverkeer. Dat het overschot op de vervoersbalans desondanks met f. 1,2 mrd. kon verbeteren tot f. 6,7 mrd. is dan ook te danken aan de gestegen dollarkoers. Hierdoor konden de onder het vervoer begrepen ontvangsten uit hoofde van bunkerleveranties aan buitenlandse schepen en vliegtuigen met f. 1,3 mrd. toenemen. Een „windfall profit” derhalve die gelet op de huidige ontwikkeling van de dollarkoers en de energieprijzen zich naar alle waarschijnlijkheid in 1982 niet nog eens zal voordoen.

Naast het vervoer leverde het reisverkeer een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de dienstenbalans. Na een sinds 1971 voortdurend toenemend tekort op de reisverkeersbalans werd in 1981 voor het eerst een daling van het nadelige saldo geregistreerd van f. 0,8 mrd. tot f. 5,2 mrd. De ontvangsten uit het reisverkeer namen toe met f. 0,6 mrd. tot naar schatting f. 3,9 mrd. Een factor die daarbij een rol speelt is het relatief lage inflatietempo in Nederland, onder invloed waarvan de ook voor de toerist relevante prijzen zich de laatste jaren relatief gunstig beginnen te ontwikkelen. De recente appreciatie van enkele belangrijke valuta's heeft dit verschijnsel versterkt. De uitgaven in het reisverkeer daalden in 1981 voor het eerst, en wel met f. 0,2 mrd. tot naar schatting f. 9 mrd. Dit werd veroorzaakt doordat — ondanks het belang dat de consument hecht aan

vakantie — onder invloed van de reële inkomensontwikkeling aanpassingen optraden in het bestedingspatroon. Zo neemt het aantal buitenlandse vakanties niet af, maar wel de duur ervan. Voorts gaat men minder ver en in plaats daarvan meer in Nederland of in de omliggende landen op vakantie. Het z.g. nabuurtourisme is gelet op de vergelijkbare economische ontwikkeling in onze buurlanden tevens van belang voor het binnenkomend reisverkeer.

De inkomensoverdrachten en primaire inkomens

Het negatieve saldo inkomensoverdrachten nam in 1981 met f. 1,3 mrd. toe tot f. 3,2 mrd. Als belangrijkste ontwikkeling geldt hier de relatief sterke stijging van de wereldmarktprijzen voor landbouwproducten, waardoor de marge tussen het communautaire prijsniveau en het wereldmarktprijsniveau werd verkleind. De EG keerde daardoor voor f. 0,9 mrd. minder aan exportsubsidies uit, hetgeen de keerzijde vormt van de sterk vergrote agrarische export. Voorts namen de via de betalingsbalans geregistreerde overdrachten van de overheid en de particuliere sector aan de ontwikkelingslanden toe, en hebben de in Nederland werkzame buitenlandse werknemers hun overmakingen naar het moederland vergroot.

Het saldo primaire inkomens verslechterde met f. 0,4 mrd. tot -f. 1,3 mrd. De per saldo aan het buitenland betaalde coupons en dividenden gaven daarbij een verdere stijging te zien, vooral als gevolg van de in de afgelopen jaren zeer omvangrijke verkopen van overheidsobligaties aan het buitenland. Van de geëmitteerde overheidsobligaties werd in 1981 24% door het buitenland aangekocht tegenover 14% in 1979 2).

De kapitaalopbrengstenbalans werd in positieve zin beïnvloed door een vermindering van de winstovermakingen naar buitenlandse moedermaatschappijen en een daling van de rentelasten van het bankwezen als gevolg van de sterke vermindering van het netto buitenlands passief 3).

Conclusie

Het omvangrijke overschot op de lopende rekening in 1981 werd in belangrijke mate bepaald door min of meer incidentele meevallers zoals de forse voorraadintering, de vergrote agrarische export, de extra aardgasopbrengsten en de sterk in waarde gestegen bunkerleveranties. Deze factoren mogen echter de grootte van de omslag hebben beïnvloed, de omslag als zodanig verklaren zij niet. Veeleer ligt hieraan de door de buitenlandse en binnenlandse bestedingsbeperking gecreëerde economische malaise ten grondslag. De buitenlandse

afzet stagneerde als gevolg van de recessie in West-Europa, terwijl de consumptieve bestedingen in ons land de invloed hebben ondervonden van het door de regering gevoerde beleid gericht op inkomensmatiging en terugdringing van het overheidstekort. Er is kortom sprake geweest van een gedrukt conjunctureel klimaat waarin de produktie niet gedijt, een proces van voorraadintering wordt geïnitieerd en de investeringslust wordt afgeremd.

Dit alles heeft z'n uitwerking op de invoorzijde van de Nederlandse economie niet gemist. Vooral de angstwekkende terugval in het investeringsvolume van de bedrijven is daarbij de illustratie van het ambivalente karakter van het betalingsbalansoverschot. De concurrentiepositie, die in 1981 een duidelijke verbetering heeft ondergaan, wordt daardoor, op wat langere termijn bezien, immers in de kern aangetast. Het valt dan ook te betwijfelen of de relatieve verbetering van de exportprestatie, die gepaard is gegaan met een herstel van de zeer slechte rendementspositie van het gemiddelde bedrijfsleven, lang stand zal kunnen houden. Het achterliggende probleem betreft voor alles de financieringslast van de collectieve sector, die door de gebrekkige saneringsinspanningen elke financiële ruimte opslokt. De wil om in principe elke sociale verworvenheid in stand te houden, leidt daardoor — ondanks de energierijkdom — tot een steeds verdere vergroting van de overheidstekorten. Deze situatie plaatst de bedrijven voor relatief hoge binnenlandse energieprijzen en aanzienlijk hogere reële rentestanden dan voorheen. Niet alleen de reële inkomens van actieven maar ook de bedrijfsinkomsten staan daarmee onder druk.

Deze ontwikkeling draagt bij afwezigheid van een fors internationaal conjunctuurherstel de kiem in zich van een heilloze spiraal, waardoor een economie met een riante externe positie de daaraan verbonden voordelen en kansen verloren ziet gaan. Hoewel het grote overschot eerder een teken van zwakte dan van sterkte is, schept het tevens de financiële mogelijkheden deze zwakte in kracht te doen verkeren. Gelet echter op het gebrek aan nationale en internationale slagvaardigheid m.b.t. het voeren van een evenwichtig saneringsbeleid, zijn de perspectieven van de Nederlandse economie aanzienlijk minder florissant dan de op ons afkomende grote betalingsbalansoverschotten zouden kunnen doen vermoeden.

J. N. A. Specker

2) Zie het jaarverslag van De Nederlandsche Bank 1981, blz. 68.

3) Het netto buitenlands passief nam met f. 5,9 mrd. af tot f. 0,7 mrd. ultimo 1981.